

УДК 316.013

Гендерна асиметрія в органах місцевого самоврядування: на прикладі Дніпропетровської області

А.В. Скрипник

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро, Україна

doi: 10.15421/171767

Дана наукова публікація ставить за мету визначити ситуацію гендерної асиметрії в органах місцевого самоврядування. Стаття складається із трьох основних блоків. У першому блоці визначені теоретичні основи вивчення гендерної асиметрії, у тому числі – через призму соціологічної науки. Було зафіксовано характеристику таких понять, як «гендер», «стать», «гендерна асиметрія». Охарактеризовано закономірності розвитку ситуації гендерної асиметрії через призму світової історії. Водночас ситуація гендерної асиметрії досліджується в рамках українського суспільства. Ми досліджуємо гендерну асиметрію через одну з її сторін – політичну. Ситуація гендерної асиметрії у політичній сфері досліджується з позиції історичної (вплив історії українського суспільства на теперішню ситуацію). Далі ми досліджуємо перспективи та напрямки розвитку гендерної ситуації (на прикладі ЕС). Останнім блоком даної наукової публікації є характеристика сьогоденної ситуації, що склалася в органах місцевого самоврядування міст Дніпро, Кам'янське (Дніпродзержинськ) та Верхівцеве.

Ключові слова: гендер; політична сфера; гендерна демократія; гендерна рівність

Gender asymmetry in local authorities: in the case of Dnipropetrovsk region

A.V. Skrypnyk

Oles Honchar Dnipro national university, Dnipro, Ukraine

The specifics of the situation of gender asymmetry in Ukrainian society have been demonstrated in the article. Gender asymmetry is an actual and important concept both for science and social life. The theoretical foundations of gender asymmetry, the specifics of its study in the sociological, historical and feminist perspective have been described in the article. Moreover, in this scientific publication the gender asymmetry has been studied in its specific aspect – political one. For the Ukrainian society the problem of gender asymmetry in the political sphere is an important object of study. After all, gender equality is a guarantee of gender democracy and a democratic society.

Thus, in this article the concept of gender asymmetry has been studied, its evolution in scientific thought has been traced. Then, from theorizing we turn to practice, gender asymmetry has been considered on the example of a specific Ukrainian society. This happens from two positions. The first is the study of the historical aspect of this concept, what was the gender situation in the political sphere of Ukrainian society. The situation that developed in the USSR is compared with the situation that took place in Europe. Further, statistical data on gender asymmetry in modern Ukrainian society has been studied. The last part is the study of the gender asymmetry on a concrete example, in our case it is the situation of gender asymmetry in the bodies of local authorities in the cities of Dnipropetrovsk region (Dnipro, Kamenskoe (Dneprodzerzhinsk), Verkhovtsevo).

In the course of the author's sociological research, workers of local authorities of the above mentioned cities were interviewed. Thus, the real situation of gender assimilation, the attitude of this group to the gender policy of our state has been identified. The main pain points of gender asymmetry have been found and thus, the main development prospects, what problems must be addressed first and, most importantly, to what ideal the Ukrainian society should strive for in conditions of gender asymmetry have been described.

Keywords: gender, political sphere, gender democracy, gender equity

Цитування даної статті: Скрипник А.В. Гендерна асиметрія в органах місцевого самоврядування: на прикладі Дніпропетровської області / А.В. Скрипник // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2017. – Т. 20. – № 5(145). – С. 5-10.

Citation of this article: Skrypnyk, A.V., 2017. Henderna asyometriya v orhanakh mistsevoho samovryaduvannya: na prykladi Dnipropetrovs'koyi oblasti [Gender asymmetry in local authorities: in the case of Dnipropetrovsk region]. Scientific and theoretical almanac «Grani» 20; 5(145), 5-10. doi:10.15421/171767 (in Ukrainian).

Peer-reviewed; approved and placed: 04.04.2017

Гендерная асимметрия в органах местного самоуправления: на примере Днепропетровской области

А.В. Скрыпник

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара, Днепр, Украина

Данная научная публикация ставит целью определить ситуацию гендерной асимметрии в органах местного самоуправления. Статья состоит из трех основных блоков. В первом блоке определены теоретические основы изучения гендерной асимметрии, в том числе – через призму социологической науки. Было зафиксировано характеристику таких понятий, как «гендер», «пол», «гендерная асимметрия». Охарактеризованы закономерности развития ситуации гендерной асимметрии через призму мировой истории. В то же время ситуация гендерной асимметрии исследуется в рамках украинского общества. Мы исследуем гендерную асимметрию через одну из ее сторон – политическую. Ситуация гендерной асимметрии в политической сфере исследуется с позиции исторической (влияние истории украинского общества на нынешнюю ситуацию). Далее мы исследуем перспективы и направления развития гендерной ситуации (на примере ЕС). Последним блоком данной научной публикации является характеристика сегодняшней ситуации в органах местного самоуправления городов Днепр, Каменское (Днепродзержинск) и Верховцево.

Ключевые слова: гендер; политическая сфера; гендерная демократия; гендерная равенность

Постановка проблемы. Одним из основных питань рівності в українському суспільстві є питанням гендеру. Нерівномірні пропорції представленості жінок та чоловіків у різних сферах суспільства є питанням не тільки науково-теоретичного характеру, а й суспільно-практичного. Питання гендерної рівності, особливо у сфері політичній, є важливим елементом становлення сучасного українського суспільства.

Аналіз досліджень та публікацій. Тема гендерної асиметрії є актуальною як для соціології, так і для інших наукових дисциплін. Зокрема, в рамках історичної науки гендерне питання розглядали А. Хелер, А. Б. Ранович, С.Х. Верена. Психологічними особливостями побудови гендера цікавилися Р. Столлер, Р. Унгер, Г. Рабин, А. Рич, Дж. Скотт. Експертами в «жіночому питанні» можна назвати О. де Гуж, С. де Бовуар, Л. Ірігарей, Е. Сіксу, Л. Таттл, Дж. Скотт, С. Дж. Керрол, Л. М. Зериллі, О. А. Хабулатову, З. А. Хоткіну. Проблема гендеру та його соціокультурну роль розглядали такі філософи та соціологи як Т. Парсонс, П. Сорокін, М. Фуко, П. Бурд'є, Ж. Деррріда, Ж. Делез, Г. Гарфінкель, П. Бергер, Т. Лукман, К. Уест, Д. Циммерман, Р. Будон, Е. Гідденс, Н. Фрейзер, Е. Здравомислова.

Мета дослідження. Аналіз поняття гендерної асиметрії через визначення особливостей гендерної асиметрії в органах місцевого самоврядування на прикладі Дніпропетровської області.

Виклад основного матеріалу. Сучасна гуманітарна наука розрізняє поняття «стать» (англ. –sex) та гендер (англ. – gender). Поняття статі використовується для позначення тих анатомо-фізіологічних особливостей людей, на основі яких людські особини визначаються як чоловічі або жіночі. Поняття «гендер» використовується для позначення сукупності соціальних або культурних норм, які суспільство заохочує виконувати людей в залежності від їх біологічної статі. Довгий час у науковому дискурсі статеву диференціація тлумачилась як універсальний біологічний процес, який культура тільки оформляє та осмислює з тими чи іншими варіаціями.

Система соціальних ролей для кожної із статей функціонує за принципом взаємодоповнюючі і максимального врахування природних можливостей.

Виконання індивідом того чи іншого фіксованого набору статевих ролей приводить до їх закріплення у вигляді соціально обумовлених характеристик особистості – маскулітності або фемінітності.

У сучасній теоретизації гендеру (яка бере початок з 90-х років ХХ століття) він визначається як результат соціалізації та вплив культури в напрямі освоєння конкретних соціальних ролей. Соціокультурні фактори створюють основу для вивчення еталонних чоловічих та жіночих ролей [9, с.71-77].

Гендерна асиметрія є однією із основних понять у гендерній проблематиці. Термін «гендерна асиметрія» в сучасних публікаціях з проблем життєдіяльності жінок розглядається в досить широкому аспекті. У підручнику «Соціальна фемінологія» [10, с. 170] він трактується як нерівність у соціальному становищі статей, нерівність шансів чоловіків і жінок в різних соціальних сферах, обумовлене традиційними уявленнями про їх призначення.

Питання щодо становища жінок в сучасному суспільстві, їхніх прав і можливостей брати активну участь у важливих суспільно-політичних процесах, доступу до керівних посад тощо є актуальними для багатьох країн світу у зв'язку із демократичними процесами, які в них відбуваються. Проблема гендерної асиметрії тісно пов'язана із фемінізмом як суспільним рухом.

Гендерна асиметрія проявляється у трьох основних сферах – приватне життя, економічна сфера (ринок праці) та політика. Статус жінки у політиці сьогодні є однією із найбільш обговорюваних тем.

Проблеми співвідношення влади і гендеру займають значиме місце в сучасному соціально-гуманітарному знанні. Одним з ключових завдань, що стоять перед сучасними політологами в сфері гендерних досліджень, є визначення можливостей участі жінок у політичній владі, а також перешкод, що стоять на шляху участі і методів їх подолання.

Починаючи з ХVIII ст. і аж до ХХ ст. політичні ідеології, виправдовуючи нерівноправне становище чоловіків і жінок, активно використовували і природничо-наукові вишукування епохи, які вказували на нібито початкову, «від природи», гендерну нерівність. Дослідники говорять про наявність у сучасному світі

двох ключових тенденцій. Позбавлення жінок політичної влади і авторитету виправдовується наявністю бінарної опозиції чоловічого і жіночого начал. Якості чоловічого і жіночого протиставляються один одному, причому перші розглядаються як більш підходящі для владно-управлінської діяльності [3].

У XX ст. жінкам в більшості країн світу були офіційно надані рівні політичні та економічні права з чоловіками, що в ще більшій мірі актуалізувало питання, чому, якщо формально жінки і чоловіки рівні, останні більшою мірою вважаються придатними для виконання лідерських функцій, політичної влади.

Багато соціологів порушували у своїх роботах питання гендерної асиметрії. П. Бурдьє в роботі «Чоловіче панування» стверджує, що превалювання чоловіків над жінками ґрунтується на фізіологічній відмінності між статями [4].

Джоан Хубер пов'язує підлегле становище жінок з виконанням функцій по забезпеченню сім'ї, роду, їжею, які в суспільствах збирачів і хліборобів ще можуть виконуватися обома статями, але в кочових або мисливських суспільствах, де добування їжі пов'язане з постійною відсутністю вдома і, отже, передбачає необхідність звільнення від обов'язків по догляду за дітьми, жінка повністю виключається з соціально-політичної сфери [2, р. 172].

Ентоні Гідденс звертає увагу на проблеми гендеру в контексті вивчення соціальної стратифікації, підкреслюючи залежність соціального становища в суспільстві і статі. Дослідник пише, що гендерні відмінності самі по собі лежать в основі стратифікаційних систем сучасності. Чоловіки, зрештою, завжди займають більш значимі позиції в соціальній ієрархії [5].

Сьогодні жінки мають політичні права, але їх повне входження в світ політики як і раніше залишається справою майбутнього, поки залишається актуальним головна перешкода – маргіальність становища жінок у суспільстві. Не секрет, що навіть в прогресивних країнах велика частина жіночого населення переконана в тому, що їх участь в політиці може і має виражатися виключно в голосуванні на виборах [11, с.71].

Таким чином, ми бачимо, що гендерна асиметрія – явище, що склалося історично та має певне соціокультурне підґрунтя. Водночас, порівнюючи ситуацію, що склалася в Європі та Україні, ми можемо сказати про певні відмінності.

Загальне виборче право поклало початок участі жінок у політичному житті. У десяти з п'ятнадцяти країн Європейського союзу і в Норвегії жінки отримали право голосу на початку XX ст., в результаті наполегливої боротьби.

У 1995 р. в п'ятнадцяти країнах, що входять в Європейський союз, жінки-члени кабінету міністрів склали 16%: серед 537 членів урядів країн ЄС було 84 жінки [6, С. 79]. Серед названих країн виділяються лідери: у Швеції і Норвегії урядові пости розділені порівну між жінками і чоловіками; в Фінляндії, Данії та Нідерландах понад одну третину чисельності кабінету міністрів представлено жінками.

Ситуація гендерної асиметрії в Україні бере поча-

ток із Радянського Союзу. Становище жінки в Радянській Україні (1917-1991 рр.) визначалося своєрідним гендерним порядком – системою соціальних взаємодій між статями, організованою за формальними і неформальними правилами [1, р. 98-99]. Порядок цей формувався і насаджувався державою, а тому може називатися етакратичним (від франц. Etat - держава) [7, с. 260].

Сімейним законодавством СРСР 1968-го року підтверджено було центральну роль жінки в сім'ї з посиланням на те, що їй «забезпечуються необхідні соціально-побутові умови для поєднання щасливого материнства з усе більш активною і творчою участю у виробничому та суспільно-політичному житті».

Водночас доступ до всіх видів праці й декларована громадянська рівність не стосувалися політики. Жінки могли претендувати на членство у партії, та аж ніяк не на участь у її керівних органах.

Ми бачимо, що сьогодні на формування ситуації гендерної рівності в українському суспільстві впливають дві головні тенденції. Перше – це історія гендерних відношень в українському суспільстві, що бере свій початок у Радянському Союзі. Ми можемо сказати, що ідеологія гендеру, що вибудовувалася на державному рівні у СРСР, ще досі має вплив на ситуацію і багато в чому її обумовлює. З іншого боку, ми маємо, як орієнтир і зону впливу – Європейський Союз, гендерна політика в якому завжди відігравала одну із найголовніших ролей.

В результаті проведеного соціологічного дослідження, ми опитали 355 працівників міських адміністрацій міст Дніпропетровськ, Дніпродзержинськ та Верхівцеве. Ми виявили відношення чоловіків та жінок, що займають різноманітні посади в органах місцевого самоврядування, до таких понять, як гендерна дискримінація, гендерна асиметрія; виявили рівень обізнаності щодо різноманітних програм гендерної інтеграції, що сьогодні мають місце на міжнародному та державному рівні; та охарактеризували ситуацію гендерної асиметрії, що присутня сьогодні в органах місцевого самоуправління Дніпропетровської області.

Так, дані, отримані під час дослідження, демонструють нам таку картину. 65% респондентів вважають, що в українському суспільстві існує гендерна дискримінація, із них – 70% жінок. Що стосується чоловіків, що відповіли ствердно на дане питання, 45,4% є одруженими, а 25,4% – неодруженими.

Отримані дані відповідають загальній ситуації. У 2014 році, за даними щорічного звіту Всесвітнього економічного форуму, Україна посіла 56 місце за індексом гендерної рівності серед 142 країн світу [10].

Визначено, що 35,7% опитаних погодились із твердженням, що кар'єрне зростання залежить від статі. Серед них 61,5% жінок та 38,5% - чоловіків. При цьому, з таким твердженням більше погодились респонденти міста Верхівцеве (47,4 %) та Дніпродзержинськ (28,1%).

54% чоловіків та 24,8% жінок вважають, що кількість жінок у Кабінеті Міністрів є достатньою. Причому, 61,2% респондентів-чоловіків проживають у м. Верхівцеве, і лише 13,4% – у м. Дніпропетровськ. В свою чергу, більшість жінок, що не задо-

волені часткою жінок у складі Кабінету Міністрів, проживає у Дніпропетровську (56,3%).

Схожа ситуація щодо кількості жінок на керівних посадах обласного та міського рівня. Їх кількістю незадоволені 83,2% жінок, і лише 12,4% чоловіків. Жінки, працюючі в органах місцевого самоврядування Дніпродзержинська та Верхівцевого, є більш пасивними (20,1% та 17,4%), ніж жінки Дніпропетровська (62,5%). Кількістю жінок, що мають керівні посади або посади першої категорії, задоволені лише 22,1% усіх опитаних респондентів-жінок та 76,5% чоловіків. Державна статистика демонструє нам картину дуже високої гендерної асиметрії в сфері політики. Так, співвідношення чоловіків/жінок у Верховній Раді з 2002 до 2015 року змінилося від 3\97 до 30\70 чоловік; серед депутатів міської ради 38\62 до 45\55 чоловік; серед обласних органів влади 9\91 до 30\70 чоловік [9].

62,1% жінок не задоволені рівнем жіночої активності в сфері політики, а 41,8% вважають, що жінки мають брати більшу участь у різноманітних громадських активностях. Чоловіки не розділяють позицію жінок. 48,5% з них вважають, що жінки достатньо беруть участь у політичному житті країни, і 46,7% задоволені рівнем їх суспільної активності. Це свідчить про те, що в нашому суспільстві досить поширені патріархальні тенденції, незважаючи на всі зміни, що відбуваються.

Висновки. Ситуацію, що існує сьогодні в сучасному українському суспільстві, ми можемо назвати ситуацією гендерної нерівності. Чоловіки займають

лідуючі позиції на ринку праці, в культурі та, головне, в політиці. І це при тому, що жінки становлять переважачу частину населення української держави. Така ситуація є характерною як для України в цілому, так і для Дніпропетровської області. Незважаючи на те, що більшість населення Дніпропетровської області становлять саме жінки, в міських та селищних радах більшу частину працівників (в першу чергу депутатів) складають чоловіки.

Для жінок проблема гендерного паритету є більш актуальною та значимою, вони відчувають гендерну дискримінацію як на робочому місці, так і в особистому житті. Найчастіше респонденти стикалися із гендерною дискримінацією при прийомі на роботу, при оплаті праці та при скороченні персоналу, проте відсоток жінок тут значно переважає. В світовому рейтингу Україна займає одне із останніх місць за Індексом гендерної рівності. Причому останні роки ми могли споглядати тенденцію невеликого покращення, але у 2015 році Україна опустилася вниз на цілих одинадцять позицій.

Тому, як наслідок проведеного дослідження, проаналізованого теоретичного матеріалу та вторинних даних, ми можемо сказати – проблема гендерного паритету має бути вирішена найближчим часом. Це повинно відбуватися не тільки на законодавчому, декларативному рівні, а й на рівні реальних змін – у формі інформаційних компаній, тренінгів, соціальної реклами. Таким чином, дії будуть відбуватися не тільки згори, а й знизу, і тільки тоді вони будуть дійсно ефективні.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Cornell R. Gender and Power. Society, the Person and Sexual Politics. / R. Cornell [Text] – N.Y.: Stanford University Press. – 1987. – P. 98–99
2. Huber J. «Comparative Gender Stratification» in Janet Saltzman Chafetz [Text] / J. Huber–Handbook of Sociology of Gender. – N. Y.: Kluwer Academic/Plenum. – 1999. – P. 172
3. Klein V. The Feminist Character A History of Ideology. / V. Klein – Urbana University of Illinois Press. – 1972. – P. 171
4. Бурдьє П. Мужское господство. Социологическое пространство Пьера Бурдьє [Электронный ресурс] / П. Бурдьє. – Режим доступа: <http://bourdieu.narod.ru>
5. Гидденс Э. Гендер и стратификация [Электронный ресурс] / Э. Гидденс. – Режим доступа: http://society.polbu.ru/giddens_sociology/ch72_i.html
6. Обеспечение равенства полов: политика стран Западной Европы [Текст] / Под ред. Ф. Гардинер. М.: Идея-Пресс. — 2000. — 312 с.
7. Радаев В.В., Шкартан О.И. Социальная стратификация [Текст] / В.В. Радаев, О.И. Шкартан. – М.: Аспект пресс. – 1996. – С. 260
8. Ракурс. Експерти: Жінки масово піддаються дискримінації у трудовій сфері [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://racurs.ua/521-eksperty-jenshiniy-massovo-podvergautsya-diskriminacii-v-trudovoy-sfere>
9. Соколов О. Соціальний конструктивізм як методологія гендерних досліджень у межах соціокультурної парадигми [Текст]: Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. Вип. 19. Ч. 1 / ДВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника» [редкол.: О. А. Ліщинська та ін. голова редкол. Л. Д. Заграй]. – Івано-Франківськ: Прикарпатський нац. ун-т ім. Василя Стефаника. – 2014. – 251 с. – С. 71-77
10. Хасбулатова О.А. Опыт «Социальная феминология» [Текст] // О.А. Хасбулатова. - Иваново, 1998.
11. Щорічний рейтинг гендерної рівності: в Україні жінки освіченіші за чоловіків, але в політику їм – зась [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://povaha.org.ua/schorichnyj-rejtynh-hendernoji-rivnosti-v-ukrajini-zhinky-osvichenishi-za-cholovikiv-ale-v-polityku-jim-zas/>

REFERENCES:

1. Cornell, R., 1987. Gender and Power. Society, the Person and Sexual Politics. N.Y.: Stanford University Press, 98—99
2. Huber, J., 1999. «Comparative Gender Stratification» in Janet Saltzman Chafetz ed. N. Y.: KluwerAcademic/Plenum, 172
3. Klein, V., 1972. The Feminist Character A History of Ideology. Urbana University of Illinois Press, 171
4. Burde, P. Muzhskoe gospodstvo. Sotsiologicheskoe prostranstvo Pera Burde [Male domination. The sociological space of Pierre Bourdieu]. Access: <http://bourdieu.narod.ru> (in Russian).
5. Giddens, E. Gender i stratifikatsiya [Gender and stratification]. Access: http://society.polbu.ru/giddens_sociology/ch72_i.html (in Russian).
6. Obespechenie ravenstva polov: politika stran Zapadnoy Evropyi [Ensuring the equality of the sexes: the policy of the countries of Western Europe]. 2000. 312 (in Russian).
7. Radaev, V.V., Shkaratan, O.I., 1996. Sotsialnaya stratifikatsiya [Social stratification]. M.: Aspekt press. 260 (in Russian).
8. Rakurs. Eksperty: Zhinky masovo piddayut'sya dyskryminatsiyi u trudoviy sferi [Aspect. Experts: Women are massively discriminated against in the labor sphere]. Access: <http://racurs.ua/521-eksperty-jenschiny-massovo-podvergautsya-diskriminacii-v-trudovoy-sfere> (in Ukrainian).
9. Sokolov, O., 2014. Sotsial'nyy konstruktivizm yak metodolohiya hendernykh doslidzhen' u mezhakh sotsiokul'turnoyi paradyhmy [Social constructivism as a methodology of gender studies within the sociocultural paradigm]. Zbirnyk naukovykh prats': filosofiya, sotsiologiya, psykholohiya. 19. Ch. 1 / DVNZ «Prykarp. nats. un-t im. Vasylya Stefanyka». Ivano-Frankivs'k: Prykarp. s'kyi nats. un-t im. Vasylya Stefanyka. 251. 71-77 (in Ukrainian).
10. Hasbulatova, O.A., 1998. Opyit «Sotsialnaya feminologiya» [Experience «Social feminology»]. Ivanovo (in Russian).
11. Shchorichnyy reytnykh hendernoyi rivnosti: v Ukrayini zhinky osvichenishi za cholovikiv, ale v polityku yim – zas' [Annual gender equality rating: women in Ukraine are more educated than men, but they are politically politically motivated]. Access: <http://povaha.org.ua/schorichnyj-rejtnyh-hendernoji-rivnosti-v-ukrajini-zhinky-osvichenishi-za-cholovikiv-ale-v-polityku-jim-zas/> (in Ukrainian).

*Скрипник Аліна Володимирівна – студент
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Адреса: 49010, м. Дніпро, пр. Гагаріна, 72
E-mail: alinaskrypnik11@gmail.com*

*Skrypnyk Alina V. – student
The Oles Honchar Dnipro national university
Address: 72, Gagarin av., Dnipro, 49010, Ukraine
E-mail: alinaskrypnik11@gmail.com*